

Ks. Bogdan Zbroja (PAT, Kraków)

Apokaliptyczne „konie”

Badając tematy teologiczne Apokalipsy św. Jana, nie sposób pominąć tak ważnego tematu, na jaki wskazuje termin: ἵππος, ὅ; -ου - „koń” W całym bowiem Nowym Testamencie, poza jednym wyjątkiem (Jk 3, 3)¹, słowo to pojawia się wyłącznie w *Objawieniu Janowym*, a pojawia się aż 16 razy². Rodzi się więc pytanie: na jakie tematy teologiczne zwraca uwagę św. Jan, stosując tak często słowo, prawie nie używane w Nowym Testamencie? By odpowiedzieć na to pytanie, należy dokonać analizy tekstów, zawierających badany termin.

Występowanie terminu

Słowo: ἵππος, ὅ; -ου pojawia się w Apokalipsie św. Jana w następujących miejscach: 6, 2.4.5.8; 9, 7.9.17 (2 razy).19; 14, 20; 18, 13; 19, 11.14.18.19.21³.

Główne tematy teologiczne, na które zwracają uwagę poszczególne miejsca występowania badanego terminu, można zgrupować w dwóch podstawowych ujęciach: obraz konia jako zwierzęcia wojskowego i obraz konia w ujęciu cywilnym.

¹ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz zum Novum Testamentum Graece von Nestle-Aland 26 Auflage und zum Greek New Testament 3rd edition*, Berlin-New York³ 1987, k. 933-934. W Liście św. Jakuba (3, 1-12) jest mowa o panowaniu nad językiem. Natchniony autor zwraca tu uwagę odbiorcy na fakt, że „jeżeli przeto zakładamy koniom wędzidla do pysków, by nam były posłuszne, to kierujemy całym ich ciałem” (Jk 3, 3), i w toku dalszych wywodów poleca powściągliwość w korzystaniu z daru mowy - por. *Przewodnik po Biblii*, Warszawa 1996, s. 634.

² Por. R. Morgenthaler, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich³ 1982, s. 107.

³ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 933-934.

Koń – jako zwierzę służące w celach militarnych:

Termin ἵππος, ὅ; -ου – Apokalipsa stosuje przede wszystkim na określenie konia służącego w wyprawach wojennych i podbojach lub też jako porównanie do niego postaci z wizji Janowych:

„Czterech jeźdźców Apokalipsy”

Niezwykle trudnym w interpretacji tekstem *Ostatniej Księgi Biblii* są słowa, określające czterech jeźdźców, posiadających czterech wierzchowców różnej maści:

καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸν ἔχων τόξον καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος καὶ ἐξῆλθεν νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρρός, καὶ τῷ καθήμενῳ ἐπ’ αὐτὸν ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήμην ἐκ τῆς γῆς καὶ ἵνα ἀλλήλους σφάζουσιν καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μὲ γάλη. καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην, ἤκουσα τοῦ τρίτου ζῶου λέγοντος· ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸν ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ δυναμὴ αὐτῷ [ὁ] θάνατος, καὶ ὁ ἕδης ἠκολούθει μετ’ αὐτοῦ καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς ἀποκτείνειν ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς (Ap 6, 2. 4.5.8)⁴.

Konie, opisane tu przez św. Jana, mają cztery specyficzne maści: *‘biała’* – *λευκός*, *‘ognista’* – *πυρρός*, *‘czarna’* – *μέλας* i *‘trupio blada’* –

⁴ „²I ujrzałem: oto biały koń, a siedzący na nim miał łuk. I dano mu wieniec, i wyruszył jako zwycięzca, by jeszcze zwyciężać. ⁴I wyszedł inny koń barwy ognia, a siedzącemu na nim dano odebrać ziemi pokój, by się wzajemnie ludzie zabijali – i dano mu wielki miecz. ⁵A gdy otworzył pieczęć trzecią, usłyszałem trzecie Zwierzę, mówiące: Przyjdź! I ujrzałem: a oto czarny koń, a siedzący na nim miał w ręce wagę. ⁸I ujrzałem: oto koń trupio blady, a imię siedzącego na nim Śmierć, i Otchłań mu towarzyszyła. I dano im władzę nad czwartą częścią ziemi, by zabijali mieczem i głodem, i przez dzikie zwierzęta” – Ap 6, 2. 4. 5. 8; tekst polski cytowany na podstawie: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, red. A. Jankowski, Poznań-Warszawa³ 1997; skrót: BT; tekst grecki na podstawie: E. Nestle – K. Aland (oprac.), *Novum Testamentum graece*, Stuttgart²⁷ 1993.

χλωρός⁵. Dostrzegamy tu przykład symetrii barw: biały – czarny oraz ognisty (czerwony) – trupio blady (zielony)⁶.

Wierzchowców dosiadają wyjątkowi jeźdźcy⁷: konia białego – zwycięski Jeździec z łukiem; ognistego – jeździec niosący wojnę; czarnego – jeździec z wagą, i ostatniego – śmierć⁸, której towarzyszy Otchłań. Owi czterej jeźdźcy, poruszający się na czterech koniach wkomponowani są w większą partię Apokalipsy, mówiącą o wizji siedmiu pieczęci – Ap 6, 1-17; 8, 1-5.

„Obraz szarańczy”

Kolejne słowa Apokalipsy zwracają uwagę czytelnika na porównanie. W nim św. Jan zestawia dwa obrazy: doświadczenie wizji z obrazem koni uszykowanych do wojny:

Ἐκαὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοίμασμένοις εἰς πόλεμον, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς στέφανοι ὅμοιοι χρυσοῦ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων, καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς, καὶ ἡ φωνὴ τῶν περὺν αὐτῶν ὡς φωνὴ ἀρμάτων ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον (Ap 9, 7. 9)⁹.

Rozdział dziewiąty Apokalipsy rozpoczyna się wizją „szarańczy”, która wychodzi z dymu studni Czeluści (ἀβύσσου). W obrazie

⁵ „Trudno sobie wyobrazić zielonego konia i właściwie jest to nawet zgodne z myślą autora, któremu chodzi bardziej o odmalowanie koloru Śmierci i Otchłani. Prawdopodobnie autor myśląc o Otchłani nie identyfikował jej barwy z kolorem roślinności, ponieważ śmierć, jaką niesie Otchłań, pochodzi od miecza, głodu, moru i dzikich zwierząt, ale raczej z kolorem śmierci” – S. Gądecki, *Wstęp do pism Janowych*, Gniezno 1991, s. 145.

⁶ Bardzo interesującą analizę chromatyki w Apokalipsie św. Jana prezentuje S. Gądecki: *Wstęp do pism Janowych*, dz. cyt., s. 144-148.

⁷ Zob. szerzej: O. Michel, ἵππος, [w:] G. Kittel – G. Friedrich (red.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. III, Stuttgart 1950, s. 336-339.

⁸ Por. K. Romaniuk – A. Jankowski – L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. II, Poznań-Kraków² 1999, s. 616.

⁹ BT: „⁷A wygląd szarańczy – podobne do koni uszykowanych do boju, na głowach ich jakby wieńce podobne do złota, oblicza ich jakby oblicza ludzi, (...). ⁹I przody tułowi miały jakby pancerze żelazne, a łoskot ich skrzydeł jak łoskot wielokonných wozów, pędzących do boju” – Ap 9, 7.9.

odmalowanym przez św. Jana dostrzegamy rys militarny – szarańcza jest znakomicie zorganizowana, gdyż jej wygląd podobny jest do „koni uszykowanych do boju” (Ap 9, 7). Co więcej, Autor natchniony bardzo precyzyjnie opisuje szarańczę: jej włosy, kopyta, skrzydła, zęby... (w. 8). Kolejna cecha to łoskot jej skrzydeł – podobny do „łoskotu wielokonnych wozów” (Ap 9, 9). Św. Jan oddziałuje tu na zmysł wzroku – przepiękna mozaika uszykowanych do boju koni, oraz na zmysł słuchu – dudnienie i potęga dźwięku pędzącej do boju szarańczy¹⁰. Obraz ten stanowi jeden z elementów większej części – wizji siedmiu trąb (Ap 8, 1 – 9, 21; 11, 14–19).

„Obraz wojska”

W kolejnej wizji św. Jan mówi o niezwykle licznym wojsku (dwie miriady miriad)¹¹ – Ap 9, 16. Także i tu dostrzegamy tajemniczych jeźdźców, odzianych w pancerze barwy „ognia, hiacyntu i siarki” (Ap 9, 17). Interesująca jest precyzacja wyglądu koni:

καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λέοντων, καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον¹².

Niełatwo sobie nawet wyobrazić konie o głowach podobnych do lwów, z których dodatkowo wychodzą: ogień, dym i siarka. Interesujący jest fakt, że św. Jan używa tu rodzajnika, który wskazuje na znany wcześniej obraz.

Werset 19 analizowanego rozdziału jest kontynuacją powyższego obrazu. Dostrzegamy tu kolejną cechę koni, których moc „jest w ich pyskach i ogonach” (Ap 9, 19). Rzeczywiście, poprzez ogień, dym i siarkę, wychodzącą z pysków apokaliptycznych ko-

¹⁰ Podobnie można obserwować dziś pokazy wojskowe, podczas których prezentowane są siły reagowania armii – równo defilujący żołnierze i ryczące silniki czołgów lub innych pojazdów wojskowych – przyp. autora.

¹¹ „Liczba jak na czasy starożytne fantastyczna, symbol niezliczonej ilości” – A. Jankowski, *Apokalipsa świętego Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1959, s. 192.

¹² BT: „A głowy koni jak głowy lwów, a z pysków ich wychodzi ogień, dym i siarka” – Ap 9, 17.

ni, została zabita trzecia część ludzi. Ogony zaś ich podobne są do węży i nimi także czynią szkodę (por. Ap 9, 19). Widzimy paralelę z tekstem powyższym – Ap 9, 10, gdzie szarańcza także posiada ogony, których jad zadaje ludziom męki na pięć miesięcy.

„Białe konie zwycięskiej armii Chrystusa”

Obraz konia o białej maści, ukazuje św. Jan w 19 rozdziale Apokalipsy:

¹¹Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἠνεωγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸν [καλούμενος] πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. ¹⁴Καὶ τὰ στρατεύματα [τὰ] ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐφ’ ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν καθαρὸν (Ap 19, 11. 14)¹³.

Jeździec na białym koniu (w. 11) dowodzi całej armii wojska, które także dosiada koni białych (w. 14). Barwa ta symbolizuje triumf i zwycięstwo¹⁴. Z Zasiadającym na białym koniu (w. 19) będą walczyć: Bestia, królowie ziemi i ich wojska, wynik jednak tej bitwy już jest przesądzony. Jeździec pokona ich „mieczem swych ust” (w. 21). Dostrzegamy tu wyraźną paralelę z pierwszym Jeźdźcem – Ap 6, 2 (zob. wyżej), który także dosiada konia białej maści.

„Trupy koni przegranej armii”

Jakże przeciwnie nakreślony jest obraz armii przegranej:

ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων καὶ σάρκας χιλιάρχων καὶ σάρκας ἰσχυρῶν καὶ σάρκας ἵππων καὶ τῶν καθημένων ἐπ’ αὐτῶν καὶ σάρκας πάντων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων (Ap 19, 18)¹⁵.

¹³ BT: „¹¹Potem ujrzałem niebo otwarte: a oto - biały koń, a Ten, co na nim siedzi, zwany Wiernym i Prawdziwym, oto sprawiedliwie sędzi i walczy. ¹⁴A wojska, które są w niebie, towarzyszyły Mu na białych koniach - wszyscy odziani w biały, czysty bisior” – Ap 19, 11.14.

¹⁴ Por. M. Adinolfi, *Apocalisse. Testo, simboli e visioni*, Casale Monferrato 2001, s. 28–29.

¹⁵ BT: „Aby pożreć trupy królów, trupy wodzów i trupy mocarzy, trupy koni i tych, co ich dosiadają, trupy wszystkich - wolnych i niewolników, małych i wielkich!” – Ap 19, 18.

Tu autor natchniony mówi o „trupach koni” i ich jeźdźców, których padliną mają się nasycić wszystkie ptaki powietrzne.

* * *

Militarne ujęcie terminu: ἵππος, ὅ; - ου - „koń” zwraca uwagę czytelnika na trzy aspekty. Pierwszym z nich jest posłużenie się przez św. Jana obrazem koni w przybliżeniu odbiorcom słów natchnionych, tych wizji, których osobiście doświadczył¹⁶. Ważne tu są i maść zwierzęcia i to, kto go dosiada. Drugie przesłanie mówi o zwycięskiej armii, dosiadającej białych koni, wraz z ich Przywódcą. Tu Apostoł zwraca uwagę na niezwykle dużą liczbę wojska – *dwie miriady miriad* (Ap 9, 16). I co ciekawe, armia Zła zostanie pokonana nie mocą tej potężnej konnicy, ale „mieczem ust” Zasiadającego na białym koniu (por. Ap 19, 21). Konie więc i ich jeźdźcy nie stanowią dla św. Jana znaku potęgi militarnej, ale sam Chrystus pokona zło, i to pokona ostatecznie¹⁷. Trzeci obraz św. Jana traktuje o trupach koni pokonanej armii Zła, która stanie się żerem ptaków. Tu także Autor natchniony ukazuje ogrom klęski wrogów Boga, ponieważ nawet nie będzie ich miał kto pogrzebać; staną się padliną dla ptaków.

Koń – w ujęciu cywilnym

„Węzidła koni”

Ap 14, 20 mówi o rozmiarze klęski wrogów Boga, których krew trysnęła z tłoczni gniewu Bożego,

¹⁶ Por. B. Zbroja, *Osobiste doświadczenia św. Jana, opisane w Apokalipsie*, [w:] *Z badań nad Biblią. Prace Katedry Teologii i Informatyki Biblijnej Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie* 5 (2002), s. 157.

¹⁷ Por. E. Bianchi, *L'Apocalisse di Giovanni. Commento esegetico-spirituale*, Magnano 2000, s. 185.

καὶ ἐπατίθη ἡ ληρὸς ἔξωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐξήλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληροῦ ἔχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταβίων χιλίων ἑξακοσίων¹⁸.

W tym obrazie termin: ἵππος, ὅ; -ου został użyty w sposób naturalny – a nie jako obraz wizji czy wojska. Tylko w tym przypadku dostrzegamy zastosowanie terminu „wędzidło konia” – jako miary głębokości krwi wyciśniętej w tłoczni Bożego gniewu. Możliwe są różne interpretacje tego obrazu, najtrafniejszą zdaje się być myśl, że wszyscy ludzie „poza miastem świętym” są ukarani w sposób niezwykle krwawy¹⁹.

„Zakup koni w Babilonie”

Werset 13 osiemnastego rozdziału traktuje o towarach, których już nikt nie kupuje w Babilonie:

καὶ κιννάμωμον καὶ ἄμωμον καὶ θυμιάματα καὶ μύρον καὶ λίβανον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιον καὶ σίτον καὶ κτήνη καὶ πρόβατα, καὶ ἵππων καὶ βέδων καὶ σωματίων, καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων²⁰.

Pośród różnych ‘przedmiotów’ zakupu, wymienionych w Ap 18, 11 n., znajdują się także „konie”. Z komentarzy wiadomo, że chodzi tu o listę artykułów raczej luksusowych²¹. Stąd też konie (ἵππων) wraz z powozami (βέδων) mogą uchodzić za zamiłowanie mieszkańców Babilonu do „ówczesnej luksusowej motoryzacji”²². Koń więc służył nie tylko jako narzędzie militarne, ale był także przedmiotem doznań mieszkańców wrogiego Bogu miasta.

* *

¹⁸ BT: „I wydeptano tłocznię poza miastem, a z tłoczni krew wytrysnęła aż po wędzidła koni, na tysiąc i sześćset stadiów” – Ap 14, 20.

¹⁹ Mówi o tym choćby apokaliptyczny rozmiar ich kłęski: 1600 stadiów (stadion = ok. 192 m) – por. E. Lohse, *L'Apocalisse di Giovanni*, Brescia 1974, s. 151.

²⁰ BT: „Cynamonu i wonnej maści amomum, pachnidła, olejku, kadzidła, wina, oliwy, najczystszej mąki, pszenicy, bydła i owiec, koni, powozów oraz ciał i dusz ludzkich” – Ap 18, 13.

²¹ Por. A. Jankowski, *Apokalipsa...*, dz. cyt., s. 252.

²² Por. P. Prigent, *L'Apocalisse di S. Giovanni*, Roma 1985, s. 538.

Święty Jan używa terminu: ἵππος, ὅ; -ου nie tylko w ujęciu militarnym, stosuje go także w znaczeniu cywilnym. Widzimy jednak, że ujęcie w tym pierwszym znaczeniu jest zdecydowanie bardziej wykorzystane przez *Umiłowanego Ucznia* Jezusa. Ujęcie 'poza wojskowe' sprowadza się do dwóch perykop, z których w pierwszej wędzidła konia służą jako ukazanie miary głębokości, w drugiej zaś jest mowa o zbytku i przepychu zaprzędanego luksusowi i przyjemnościom Babilonu.

Podsumowanie

Po analizach perykop zawierających słowo: ἵππος, ὅ; -ου należy dokonać pewnej syntezy zdobytych myśli. Przede wszystkim należy mocno podkreślić bogactwo ujęć badanego terminu w *Ostatniej Księdze Pisma Świętego*. Św. Jan używa słowa: „koń” aż 16 razy i to w siedmiu różnych obrazach. Większość z nich – 5 dotyczy świata wojskowego, zaś 2 – cywilnego. Często Autor natchniony posługuje się dobrze znanym odbiorcom obrazem konia, aby wprowadzić ich w niezwykły świat jego wizji.

W sześciu miejscach: Ap 9, 17(2 razy).19; 14, 20; 19, 19.20 dostrzegamy badane słowo wraz z rodzajnikiem. Zasadniczo odnosi się ono w tych przypadkach bądź do białego konia Chrystusa – Zwycięzcy, bądź też do Jego armii, dosiadającej także białych koni.

Koń więc dla św. Jana stanowi przede wszystkim potężne i szybkie zwierzę wojskowe. Stanowi ono także przedmiot podkreślający cechy jeźdźca – odpowiednia maść konia mówi bowiem o walorach i zadaniach jego jeźdźca. Harmonia uszykowanej do boju armii jest dla Wizjonera z Patmos obrazem uszykowanych do walki ze złem postaci z apokaliptycznych wizji. Konie są także przedmiotem luksusu życia Babilończyków. Wędzidła zaś koni stanowią miarę głębokości krwi wyciśniętej ze złych w tłoczni Bożego gniewu.

“Les chevaux” de L’Apocalypse

Résumé

Saint Jean utilise le mot „cheval” 16 fois, et en plus dans 7 situations différentes. Le plupart de ces scènes – ça veut dire 5, se réfère au monde militaire, tandis que seulement 2 concerne le monde civil. L’auteur rempli du Saint Esprit se sert du motif du cheval pour introduire ces lecteurs dans le monde de sa vision.

Le cheval pour Saint Jean c’est avant tout un animal militaire, fort et rapide. Il est un symbole qui souligne les traits de caractère du cavalier parce que le couleur adéquat du cheval reflète et correspond à la qualité et aux devoirs de son maître. L’harmonie de l’armée préparée à la bataille – c’est pour le Visionnaire de Patmos, le tableau représentatif des personnages apocalyptiques précipités au combat contre le mal. Le cheval signifie aussi le luxe dans la vie de Babyloniens. Cependant le mors du cheval sont la mesure de la profondeur du sang exprimé des maux par l’entremise de la colère du Dieu.